

Az angol és az ukrán nyelv megjelenése a kárpátaljai magyar fiatalok internetes
nyelvhasználatában

Jelige: Leto

TARTALOM

I.	Bevezetés	3
1.1.	A munka tárgya és célja	3
II.	Szakirodalmi áttekintés	5
2.1.	Az internet megjelenése, térhódítása	5
2.2.	Az írott és a beszélt nyelv összehasonlítása. Az „írott beszélt nyelv”	5
2.3.	Az angol nyelv hatása az anyanyelvre, annak előnyei és hátrányai a nyelvműveléssel foglalkozó kutatók szemszögéből	7
2.4.	Kétnyelvűség. Nyelvek egymásra hatása Kárpátalján	8
III.	Anyag és módszer	11
3.1.	Kutatási módszer	11
3.2.	Kutatási hipotézisek	11
IV.	A kárpátaljai magyar fiatalok nyelvhasználatában fellelhető jelenségek az internetes párbeszéd alapján	12
4.1.	Az angol nyelv használatának elterjedése és gyakori előfordulása	12
4.2.	Orosz és ukrán kontaktusjelenségek: szókölcsonzés, kódváltás	18
V.	Összefoglalás	25
Irodalom		27

I. BEVEZETÉS

1.1. A munka tárgya és célja

Az internet megjelenése óta számítógépek hálózák be a világot, amelyek lehetővé teszik az emberek közötti kapcsolatteremtést. Segítségével pillanatok alatt interakcióba léphetünk bárkivel bármilyen célból. Lehetőségei egyre szélesebb körben hozzáférhető, ezért felhasználási területei is folyamatosan bővülnek. Az internet a mindennapi élet elengedhetetlen része lett, amely hatással van az életmódunkra, a kommunikációnkra és a nyelvhasználatunkra is (vö. Bódi 2004). Emellett pedig a digitális kommunikáció adja napjainkban a legdinamikusabban változó, idegen eredetű szókincsréteget a magyar nyelv számára (Pusztai 1999: 96).

Az internetes nyelvészettel foglalkozó kutatók köre egyre szélesebb, így már sokat tudhatunk annak nyelvhasználati és kommunikációs sajátosságairól, mint például az idegen nyelvi hatásról, helyesírási neologizmusokról és képszerű ábrázolásmódokról.

Jelen munka tárgya a kárpátaljai magyar fiatalok internetes kommunikációjában megfigyelhető idegen nyelvi hatásokra és kétnyelvűségi jelenségekre (kódváltás, szókölcsönzés) terjed ki, s arra, hogy ezek milyen kapcsolatban vannak a hétköznapi nyelvhasználat egyes faktoraival.

Kárpátalján számos nemzetiség él egymás szomszédságában és ez hatással van az ott élők nyelvhasználatára. A témával kapcsolatban számos kutatás foglalkozott és foglalkozik jelenleg is, amelyek a nyelvek egymásra hatását vizsgálják különböző kommunikációs szituációkban. Az ukrán nyelvtörvénybe foglalt jogokat és lehetőségeket a kisebbségi nyelvek használatára vonatkozóan, illetve, hogy milyen stratégiák alapján választ nyelvet a kétnyelvű beszélő a közösségi élet különböző színterein. Ezeken kívül pedig azon fontos kérdésekkel is, mint iskolai nyelvoktatás problémája. Ukrajna alkotmányának a nyelvtörvénnyel foglalkozó tétele lehetővé teszi, hogy a kisebbségi helyzetben élők is anyanyelvükön tanulhassanak (53. rész)¹, emellett pedig, hogy az oktatás során elsajátítsák mind az államnyelvet, mind pedig más idegen nyelveket, ami Kárpátalján leginkább az angol nyelv tanítását jelenti. Az újabb kutatási eredmények azt támasztják alá, hogy az angol nyelvet sokkal szívesebben tanulják és könnyebben is sajátítják el a magyar anyanyelvű diákok, mint az ukránt.

Eddig tehát a kétnyelvűségi és idegen nyelvi hatásokat főként az előbeszéd felől vizsgálták. Az internetes kommunikáció viszont egy új kutatási területet nyitott a nyelvészetben,

¹ Csernicskó 2010.

amelyet érdemes vizsgálni, hiszen a fiatalok újszerű, kreatív, szerteágazó nyelvhasználatának köszönhetően napról napra folyamatosan bővül és változik.

Témaválasztásom egyrészt a téma aktualitása, másrészt pedig a kárpátaljai magyar fiatalok internetes nyelvhasználati sajátosságainak a feltáratlansága indokolja.

Számos kutató vizsgálta a digitális kommunikáció hatását a nyelvhasználatra. Ki kell emelni Bódi Zoltán valamint Érsok Ágnes Nikoletta nevét, akik kutatásaikkal feltárták az infokommunikációs technológia hatását a nyelvre valamint az írásra. Dolgozatom megírásában segítségemre volt az általuk és még sok más magyarországi és külföldi kutató által lejegyzett szakirodalom tanulmányozása.

A munka készítése során a következő kérdésekre keresem a választ:

1. Milyen sajátosságok jellemzik leginkább a kárpátaljai fiatalok nyelvhasználatát?
2. Megjelennek-e, és ha igen, akkor hogyan jelennek meg a kétnyelvűségi jelenségek az internetes kommunikációban?
3. Mely jelenségeknek a leggyakoribb az előfordulása?
4. Milyen okokra vezethető vissza, hogy a kontaktushatások az interneten történő kommunikációban is megjelennek?
5. Hogyan függenek össze ezek a jelenségek a Kárpátalján élők hétköznapi nyelvhasználatával?

A munka célja:

1. A témában megjelent magyar és nemzetközi szakirodalom alapos tanulmányozása;
2. A szakirodalom tanulmányozása alapján képet alkotni arról, hogy az internetes kommunikációnak eddig mely sajátosságait tárták fel a magyarországi és a külföldi nyelvészek;
3. A Kárpátaljára jellemző kétnyelvűségi hatások bemutatása;
4. Az eddigi ismeretek bővítése érdekében megvizsgálni miként jelentkeznek ezen jelenségek a Facebook felülelten;
5. A kapott eredmények összehasonlítása, következtetések levonása.

II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2. 1. Az internet megjelenése, térhódítása

Magyarországon a számítástechnika az 1950-es évek második felében indult útjára. Az iskolákban az 1970-es évektől kezdték el tanítani. A legnagyobb áttörést azonban az internet megjelenése okozta az 1990-es években. Azóta is számítógépek, kiszolgálóegységek hálózák be a világot, és lehetővé teszik, hogy bárki akár másodpercek alatt is elérje az interneten rögzített információkat. Az *internet* egy angol szóösszetétel, jelentése „nemzetközi hálózat”, amely összeköti a világ sok pontján elhelyezkedő szervereit, vagyis kiszolgálóit (vö. Kis Á. 1997). Lehetővé teszi, hogy egyik számítógépből a másikba információt juttassunk el, és ebből kifolyólag segíti az emberek közötti kapcsolatteremtést.

2. 2. Az írott és a beszélt nyelv összehasonlítása. Az „írott beszélt nyelv”

Különböző nemzetközi kutatások ráirányították a figyelmet arra, hogy az interneten továbbított üzenetek az írott és beszélt nyelv között helyezkednek el, mivel felhasználói a spontán beszédhez hasonlóan szerkeszthetik meg szövegeiket annak ellenére, hogy nem látják és nem is hallják egymást. Az interneten jelentkező spontán szövegek köztes kommunikációs műfaját írott beszélt nyelvnek nevezik (Bódi 1998: 186). Bódy Zoltán szerint a hagyományos, írott szövegekkel ellentétben az internetes szövegekre a szabályozottság, a normativitás és a szerkesztettség magasabb szintje kevésbé jellemző. Nem egyértelmű, hogy a „posztliterális környezetben” megalkotott magánjellegű számítógépes e-mail és chat üzenetek kommunikációs műfaja írott vagy beszélt nyelvi kommunikáció-e (Bódi 2004: 56). Az írott és beszélt nyelv közötti különbségeket számos kutató vizsgálta. Nézzük először, hogy milyen megállapítások születtek a beszélt nyelv sajátosságairól.

A beszélt nyelv fogalmát általában a szabad, spontán, természetes beszéd értelmében használják, és ez az elsődleges nyelvhasználati mód. A beszélt nyelv szöveg és hangzás együttese. Előre le nem jegyzett, kevésbé átgondolt, spontán megnyilatkozásokból áll. A beszéd során a szövegprodukciónak a gondolkodással egy időben zajlik. Továbbá a beszélt nyelv egyszeri, akusztikusan, lineárisan érzékeljük (vö. Szikszainé 1999: 285; Tolcsvay 2001: 109-114). A beszédre jellemző az igék magas aránya mellett a melléknevek és a jelzői funkcióban álló szavak alacsony aránya. Sokkal több módosítószó és kötőszó fordul elő, mint az írott nyelv-

ben, valamint gyakoriak a névmások és a határozószók előfordulása is. A beszélt nyelv szókincse változatos, jellemző a tréfás, gúnyos szavak, bizalmaskodó, udvarias kifejezések használata. Ezeken kívül gyakoriak az indulatszók, a közmondások, a közhelyes frázisok, a divat- és töltelékszavak. Írásban ritkán találkozhatunk szleng és szeméremsértő szavakkal illetve kifejezésekkel, melyek a beszélt nyelvben meglehetősen gyakran fordulnak elő. A beszélt nyelvet rövid szintaktikai szerkezetek jellemzik. A mondatok szintjén a félbe maradt mondatok, mondatátszövődések és közbevetések írott nyelvvel szembeni gyakorisága figyelhető meg. Gyakoriak az egyszerű, egytagú mondatok, de többszörösen összetett mondatok ritkábban fordulnak elő. A beszélt nyelvre jellemző még az egymás szavába vágás, a logikátlan, töredékes szövegszerkesztés. Előfordul, hogy a beszélő gondolatai kialakulatlansága, zavarossága, esetleg hiánya miatt megismétli, vagy újrafogalmazza mondanivalóját. A beszélt nyelv tehát informálisabb jellegű, nagyobb mértékű lehet a normától való eltérése, mivel a nyelvközösség inkább az írott nyelvet tekinti norma értékűnek. Ezzel szemben az írott nyelv sem térhez, sem időhöz nem kötött, statikus és állandó. A felek nincsenek azonos időben jelen, a kommunikáció indirekt, monologikus jellegű. A beszélőnek van lehetősége a szövegjavításra, ebből pedig az következik, hogy az írott szöveg tudatosabban szerkesztett. Az írott nyelvi szövegek hosszabb, teljes mondatokból állnak, melyek egymástól egyértelműen elkülöníthetők. Emellett jólformáltság és korrektség, továbbá választékosabb, a normát követő szóhasználat jellemzi. (vö. Keszler 1983; Szalamin 1988; Wacha 1988; Crystal 1998: 225: 30).

A kommunikációnak eddig tehát két fő típusát különböztettük meg: az írásbeli és a szóbeli kommunikációt. Az internet megjelenésével azonban kialakult az írott beszélt nyelv műfaja, amely átmenetet alkot az írás és a beszéd között. Megnevezésére ezért olyan kifejezések alakultak ki, amelyek ezt az átmenetiséget, kétarcúságot szemléltetik: írott beszélt nyelv, új írásbeliség, oralizált írásbeliség, hibrid nyelvváltozat, keveréknyelv, spontán beszéd írásos formája, „cseppfolyós” nyelvhasználat (Érsok 2006: 165–176). Ezt a fajta kommunikációt virtuális írásbeliségnek is lehet nevezni, amely magába foglalja mind az írásbeli, mind a szóbeli kommunikáció jellemzőit. Laza, kötetlen hangvétellel, felszínesebb nyelvhasználatával tartalmilag és funkcionálisan a szóbeliséghez áll közelebb, de írott formában realizálódik, így az írás eddigi funkcióját újabbal bővíti (Érsok 2003: 100).

2.3. Az angol nyelv hatása az anyanyelvre, annak előnyei és hátrányai a nyelvműveléssel foglalkozó kutatók szemszögéből

Az informatikai fejlesztések nagy része angol nyelvterülethez köthető, így az angol nyelvi hatás nagyon erőteljes, és ez megmutatkozik a számítógépes kommunikációban. Ezzel a jelenséggel kapcsolatban két eltérő nézet alakult ki a nyelvészettel foglalkozók körében. Az egyik csoporthoz tartozók aggódnak, mert úgy vélik, hogy az angol hatás kedvezőtlenül hat az anyanyelvünkre, szerintük a nyelv romlásától való félelemre három jelenség ad okot. Először is az angol szavak gyors beáramlása, továbbá a rövidítések túl gyakori használata, amelyek egy része angol mintára jön létre, végül pedig a hálózati kommunikáció sajátosságaiból adódó helyesírási elégtelenségek terjedése. Farkas László a következőképpen fogalmazza meg aggályait: „Az igazi romlást az új kor információs forrása, az Internet hozza. Létezik egy úgynevezett Hálózati illetan, [...] amely tiltja a nagy terjedelmű anyagok másra történő rázúdítását, mivel ez a rendszerben leszakadásokat okozhat. Ezek a rendelkezések nem hagyják érintetlenül a nyelvet sem. A nyelvművelők és számítástechnikusok nem tudják az új média fogalmait megfelelő hazaival pótolni, és ha sikerül is, addigra talán már késő, mert több ezer ember a megtapadt angol kifejezést vagy mozaikszót használja, ami sokkal rövidebb bármely új magyar fordítástól. [...] A magyar hiába rendelkezik szintetizáló vonásokkal, a tömörség igényének nem mindig tud eleget tenni. [...] Szóalkotási lehetőségeink behatároltak, leginkább átvételekre vagyunk képesek, és mivel viszonylag gazdag a ragozási rendszerünk, az idegen szavak toldalékokkal történő ellátásával a probléma megoldható, azonban így a „szükséges rossz” csoportjába fog tartozni, mégis rá leszünk utalva, ha kommunikálni akarunk. Ezek nyelvünk romlásának közvetlen kiváltói” (Farkas L. 1997).

A másik nézet képviselői közül Farkas Flórián a következőképpen vélekedik: „A számítástechnika nyelve az angol. Ez akár tetszik, akár nem, attól még tény marad. Az angol szavak és kifejezések beáramlását nem szabad kulturális gyarmatosításként felfogni. Az új szavak befogadása a nyelv gazdagodását is jelentheti, főleg egy olyan korban, amelyben a politikai, gazdasági, kulturális határok sorra ledőlnek. Mindnyájan egy falu, a VILÁGFALU lakóivá válunk, illik egymást jobban megértenünk” (Farkas F. 1998: 6–7).

Nádasdy Ádám szerint az idegenből átvett szavak gazdagítják a nyelvet: „Milyen jó, hogy a magyarban a *helytelen* szó mellett az *inkorrekt* is létezik, hiszen például az üzleti életben más a helytelen lépés és más az inkorrekt lépés. Az idegen szavak először mindig „kilógnak” a nyelvből, és fokozatosan illeszkednek be – vagy kihullnak. Ezt nem valamiféle „szükség” szabályozza. Nem tudjuk, miért lehet *hagyomány* helyett *tradíció*t is mondani, míg

személyiség helyett sosem mondunk *perszonalitást*. Vegyünk két mondatot: *A pásztorok szerdánként a kocsmában táncolnak*, illetve *A kompjúteres innováció alfája és omegája a szoftver*. Mindkettő (az *és*, *a* kivételével) csupa idegenből átvett szóból áll. Persze, az első mondatot én is „magyarabbnak” érzem, de ez csak az átvételek régebbi volta miatt van: volt idejük elmagyarosodni. Majd ötszáz év múlva a második mondatot is magyarnak érzik. Miért volna ez baj? Miért volna épp most olyan kitüntetett kor, hogy ebbe az állandó folyamatba (átvétel – beillesztés – elmagyarosodás) bele kellene avatkozni? Hogy mit emel be a nyelv, hogy merre változik, nemigen lehet befolyásolni, azt a közösség spontán dönti el” (Nádasdy 1997:17). A nyelv szókészlete tehát folyamatosan változik, új szavak illetve kifejezések kerülnek be a nyelvhasználatba, majd idővel kiveti magából azt, amire nincs szüksége, azonban az idegen eredetű szavakat irtani felesleges erőfeszítés.

2. 4. Kétnyelvűség. Nyelvek egymásra hatása Kárpátalján

Dolgozatomban eddig az internetes kommunikációra jellemző idegen nyelvi hatások megítéléséről írtam, a következőkben pedig a Kárpátaljára jellemző nyelvhasználati sajátosságokat fogom bemutatni az előbeszéd felől, mintegy átvezetésként a kárpátaljai magyar közösség internetes nyelvhasználati sajátosságainak vizsgálatához.

Kárpátalja népességének egyik alapvető vonása a soknemzetűség, a 2001-es népszámlálás szerint több mint 100 nemzetiség él egymás mellett. A Kárpátalján élő nemzetiségek közül legnagyobb arányban az ukránok vannak jelen (80,5%), őket követik a magyarok (12,1%), majd a románok (2,6%), az oroszok (2,5%) és a cigányok (1,1%) (vö. Csernicskó szerk. 2010). A különböző nemzetiségek nyelvei természetesen hatnak egymásra és ez megmutatkozik a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában, kommunikációjában.

A Kárpátalján élő magyarok rákényszerülnek arra, hogy két nyelvet váltogassanak, ez a bilingvizmus, kétnyelvűség. Kisebbségi, nemzetiségi területeken ezek az emberek családi és baráti körben rendszerint az anyanyelvüket, hivatalos környezetben pedig a hivatalos államnyelvet használják. A nyelvek egymásra hatásának, azaz „a nyelvi kölcsönhatásoknak számos fokozata van, s a hatás valamennyi nyelvi szintet érintheti. A szakirodalom e jelenségeket a fizikából kölcsönzött műszóval interferenciának nevezi” (Kiss 1995: 202). Interferenciáról beszélünk, amikor az egyik nyelv használata közben a másik nyelvből „kölcsönzünk” hangozat, nyelvtani szerkezeteket, szavakat vagy kifejezéseket (Grosjean 1982: 300).

A nyelvi interferencia fogalmát elsők között Uriel Weinreich használta 1953-ban megjelent „Languages in Contact: Findings and problems” című munkájában. Weinreich a nyelvi interferencia fogalmának meghatározásakor kiemeli, hogy a kétnyelvű beszélők mindennapi interakcióikban egynél több nyelvet használva, a nyelvek érintkezéséből adódóan a nyelvi normától, a sztenderd változatoktól való eltérő nyelvhasználatot hoznak létre (Weinreich 1953: 1).

A nyelvek közötti kontaktusjelenségek közé tartozik a kódváltás és a szókölcsonzés. „A legtöbb beszélőközösség kétnyelvű beszélői repertoárjában a kódváltás az egyik legalapvetőbb interakcionális forrásnak tekinthető” (Bartha 1999: 122). A kódváltás François Grosjean meghatározása szerint két vagy több nyelv váltakozó használata egy megnyilatkozáson, vagy társalgáson belül (Grosjean 1982: 185). A kódváltást meg kell különböztetnünk a nyelvkeveredéstől, mely nagyobb mértékben függ a nyelvi tudás minőségétől, különösen pedig annak hiányosságaitól. A kontextuális kódváltás a beszélő nyelvi ismereteitől, nyelvi jártasságától függ, a szituatív kódváltás pedig a mindenkori kommunikációs helyzet nem nyelvi körülményeitől (pl. beszédpartnercsere, beszédtema stb.) (vö. Hoffmann 1991).

A nyelvek közötti érintkezés legszembetűnőbb hatása a szókölcsonzés. Ez a leginkább vizsgált területe a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak. Számos ukrán, orosz nyelvből származó kölcsönzó él a helyi magyar nyelvhasználatban, mint például *bánka* (befőttesüveg), *blánka* (úrlap), *bulocska* (zsemle), *dohovor* (szerződés), *dovidka* (igazolás), *elektricska* (villanyvonat, a magyarországi HÉV-nek megfelelő helyközi vonatjárat), *gorszovet* (városi tanács), *grecka* (hajdinakása), *gripp* (influenza), *jászli* (bölcsőde), *kocsegár* (fűtő), *kraszovki* (edzőcipő), *kriska* (befőttesüveg fedele), *májka* (trikó, atléta), *ocseregy* (sor, sorbanállás), *pácska* (csomag), *paszport* (személyazonossági igazolvány), *pedszovet* (tantestületi ülés), *práva* (jogosítvány), *prokuror* (ügyész), *provodnyik* (kalauz), *szágyik* (óvoda), *(med)szesztra* ([egészségügyi] nővér), *szok* (gyümölcsle), *szoljárka* (gázolaj), *szosizski* (virsli), *szprávka* (igazolás), *sztolova* (étkezde, kifőzde), *váfli* (ostya, nápolyi) stb. Ezekről a szavakról elmondható, hogy a kárpátaljai magyar közösségben általánosan ismertek, a beszélt nyelvben gyakran előfordulnak (vö. Haugen 1950, Kótyuk 1995, Horváth 1998).

2012. december 19-én a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a Spektator kutatóműhely munkatársai számoltak be a határon túli magyarság médiahasználatáról végzett kutatásuk eredményéről. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy óriási változások történtek az elmúlt 10 évben az internethasználat terén. 2001-ben a kárpátaljai magyaroknak csak 0,6%-a rendelkezett otthoni internet-hozzáférési lehetőséggel, de ez 2011-re elérte az

51,9%-ot, ami azt jelzi, hogy nálunk is megtörtént az internet-forradalom. Megjegyezték továbbá, hogy a kárpátaljai magyarok szinte kizárólag magyar nyelvű internet felületeket használnak, és sokkal nagyobb gyakorisággal használják az internetet rokonokkal, ismerősökkel való kapcsolattartásra, mint az anyaországiak, melynek oka lehet az óriási mértékű elvándorlás (vö. Badó 2012).

Fenntartani a kapcsolatot rokonainkkal, ismerőseinkkel ma már nem okoz gondot, számos csevegő program és közösségi portálok közül választhatjuk ki a számunkra legideálisabbat (Skype, Facebook, Iwiw, Twitter stb.). Az idők során egyes közösségi oldalak népszerűsége növekszik, míg másoké háttérbe szorul. A célja viszont mindnek ugyanaz, a kapcsolatépítés és a kommunikáció. A digitális kommunikáció új kutatási területet nyitott a nyelvészettel foglalkozók számára. A kárpátaljai magyar fiatalok digitális kommunikációjának sajátosságai többnyire még feltáratlan. Részletesebben a Kárpátaljai Magyar Főiskola egyik hallgatója foglalkozott szakdolgozatában az írott beszélt nyelvi szövegekben jelentkező kétnyelvűségi jelenségekkel Kárpátalján (vö. Knobloch 2012).

III. ANYAG ÉS MÓDSZER

3. 1. Kutatási módszer

A munka készítése során résztvevő megfigyelési módszert alkalmaztam. Feladatom a Facebook közösségi oldalon fellelhető bejegyzések, hozzászólások összegyűjtése, kategorizálása, elemzése, a felhasználók internetes dialógusainak megfigyelése. A vizsgálat során öt hónapon keresztül napi rendszerességgel figyeltem az említett közösségi oldalt.

A gyűjtés során azt vettem figyelembe, hogy akiknek a párbeszédeit, kiírásait felhasználtam a munkámban, azok mind személyes ismerőseim legyenek, akik Kárpátalján élnek és magyar anyanyelvűek. A személyi jogok védelme érdekében a felhasználók nevei kódolva jelennek meg.

Mindezek végén az eredmények összegzése, feldolgozása és elemzése, majd a felállított kutatási hipotézisek bebizonyításához szükséges következtetések levonása.

3. 2. Kutatási hipotézisek

A kutatás kiindulópontjaként feltételezem, hogy:

1. A közösségi oldalon zajló kommunikáció legfőbb sajátossága, hogy az írásmód erősen eltér az írásbeliség alapvető szabályaitól.
2. Az angol nyelvnek különleges szerepe van az internetes kommunikációban, az idegen szavak átvétele és magyarosítása új szavakat, szókapcsolatokat és kifejezéseket eredményeznek, amelyek bővítik a nyelv szókészletét.
3. Kárpátalján az élőszóbeli beszédhez hasonlóan az internetes kommunikációban is megfigyelhetők az orosz, ukrán kontaktusjelenségek, mint a kódváltás és szókölcsonzés.

IV. EREDMÉNYEK

A KÁRPÁTALJAI FIATALOK NYELVHASZNÁLATÁBAN FELLELHETŐ JELENSÉGEK AZ INTERNETES PÁRBESZÉDEK ÉS KIÍRÁSOK ALAPJÁN

4.1. Az angol nyelv használatának elterjedése és gyakori előfordulása

A kutatók megállapításai szerint az informatikai fejlesztések nagy része angol nyelvterülethez köthető, így az angol nyelvi hatás nagyon erőteljes, és ez megmutatkozik a számítógépes kommunikációban. Vizsgálva a legnépszerűbb közösségi oldal (Facebook) üzenőfali bejegyzéseit, ezt a megállapítást helyénvalónak találom. A felhasználók valóban gyakran használnak angol szavakat, kifejezéseket beágyazva azokat üzeneteik szövegébe.

Azt már szinte természetesnek vesszük, hogy a különböző informatikai programok, eszközök angol nevükön váltak ismertté és elterjedté, már csak azért is, mert azoknak a magyar fordítottja sokkal hosszabb és bonyolultabb. Erre számos példát találunk a Facebook közösségi oldal üzenőfalára kiírt szövegekben is:

„wincseszter érdekelne laptopba” – a wincseszter (winchester) magyarul merevlemez, háttértárolót jelent, de szinte egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritka esetekben nevezik így, csak úgy, mint a laptop szót, ami kisméretű, hordozható számítógépet jelent. Ezek a szavak így terjedtek el, és így váltak ismertté. További példák, amelyekben a szóátvétel változatlan formában jelenik meg:

„Írjon má akinek van szkennere. Nagyon fontos!!!!!!” A szkennner magyar jelentése: lapolvasó.

„Elado nokia n97 mini, 8gb alap 5mp, wifi, qwerty biletuzet... Jo allapotban van beregszaszban”.

„Kell valakinek torrentre fel tolni ??????”

„Kinek van Steam-je? Jelöljete! :)”

Az utóbbi években azonban már nem csak a különböző informatikai eszközök neveit hangoztatják/írják idegen nyelven, hanem az egyszerű, hétköznapi szavakat, kifejezéseket is. A szóátvétel többféle formában létrejöhet, például változatlan formában, mint ahogy azt az alábbi példák is mutatják:

„Végre, végre go haza !!!!! :D”; „Jóéjt girls!!!” – láthatjuk, hogy a go egy angol szó, magyarul a jelentése: megyek, illetve a girls, jelentése: lányok. Általában a legegyszerűbb szavakat írják ki angolul. Ezek a szavak már szinte észrevétlenül beékelődnek a mondatok belsejébe:

„ÉÉÉs most kitörölgetem azokat, akiket személyesen nem ismerlek v idegesítenek...sorry előre is mindenkitől jelezzétek ha mégis ismerlek :DDDDD”

„Alig lattam ismerost Beregszászban, I am sad.”

„Zotyaa te vagy a uj security ?”

„Valaki nem akar dumálni??? Lájk...please, mert unalmas a pára :-/”

„gyönyörű ~2 cm-es hótakaró borít mindent... a szürkesség helyett, újra fehérség... micsoda feeling! :)”

„Hát igen... egy igaz nevetleni... Congratulations!!! :)”

„A művésznő kizárólagos band tag”

„A mai este....buli jó volt...a többi no comment...”

„YEEEEEE. Az elveszettnek hitt évfolyammunkám 3 nap küszködés és idegtépő szenvedés után, de újra lefutott és működik :) ÁÁÁÁÁ Very Happy”

„Jajjjjjjjj, my God!!!!!!”

„respect bizony!”

„elmúlt a magic :)”

„délutáni relax”

„Good baba”

„Jaj,de jó,de nagy a happinessssss!!!!!!”

„UHHHH, valaki felhívna engem holnap reggel 6:00-kor????!!!! (csak úgy tudok felébredni) Please!!!!”

„Jó éjt all”

„Beleharapni egy játékosba focimeccsen(Suarez) :DDDD. No comment :DDD”

„Unalom forever.”

„Holnap No School yeeee”

„csak ábrándozok... h elmaradnak a drága Very important órák...OKEEEY???”

Előfordulnak egészen érdekes keveredések is, például:

„Happy szüldayt :D:D:D”

This is the Szeretem-style!!!”

Gyakran azonban teljes mondatokat, vagy kifejezéseket is angol nyelven írnak ki:

„Nice evening :)”

„Stop blaming me for who I am...”

„I am single”

„I love sunshine :)”

„Home, sweet home. :)”

„Don't worry , be happy ^^”

„I ♥ SLEEP and DREAM...:\$.:)”

„Enjoy this moment”

„Love, competition, Budapest.”

„good night dears*”

„just 18 days left :)”

„NIC EPICTURS”

„It was a long day...without 'matekfakt':P:D”

„I am very tired”

„HELP MEEE PLEASE!!!!!!”

Az angol szóátvétel egy másik formája, amikor a szavakat kiejtés szerint írják le. Elterjedt egy bizonyos Hunglish kifejezés (Hungarian és English), ami a magyarok által nem anyanyelvi szinten használt angol nyelvet jelent, amelyet magyaros kiejtés, valamint a hungarizmusok, magyaros szó- és mondat szerkezetek jellemeznek. Egyszerűbben tehát angol szavakkal kevert magyar beszéd. Napjainkban ez is nagyon feltűnő jelenség a digitális kommunikációban. Egyes kutatók úgy vélekednek a hunglish nyelven írókról, hogy az idegen szavakkal csak el akarják kápráztatni az olvasót. Ha alaposan megfigyeljük a közösségi oldalakon található bejegyzéseket, akkor mi is egyetérthetünk ezzel az állítással:

„itsz not dzsászt guud...itsz ekszelent!!”

„megint gurul a gyógyszer csajok én figyelek rátok no para láw wan”

„thééénk yúúúúú”

„Ithonnnn jeszzzz))....”

„Heppi börzdéj”

„Heppi némdéj :))))

„ec cönáj , densz densz , ó göd tájm”

„mégsem megy nekem a gyors munka de azért dzsászt for ju”

„Wauw nem tudok màr megint aludni valaki nem tud valami jó programot?”

„ööö...lájk és irok neked valamit!!!!:P” – A like, magyarosan lájk (tetszik) gomb a Facebook egyik legismertebb fejlesztése. Feladata az, hogy az emberek tetszésüket fejezhessék ki egy adott megnyilatkozás, vagy termék kedvelése kapcsán. Használva ezt a lehetőséget, egyetlen kattintással jelezni lehet a tetszésnyilvánítást, nincs szükség hosszabb véleményezésre.

További jellemző sajátosság a magyar szavak idegenesen történő írása:

Az internetes párbeszédre is jellemző az angol szavak és kifejezések beékelődése a szöveggörnyezetbe. Az alábbi példában az egyik felhasználó angolul fogalmazza meg örömét, partnere igazodva a nyelvhez angolul kérdez rá öröme okára. A válasz viszont már magyarul érkezik:

A: *I so happy!!! :) :) :*

B: *why?:))*

A: *Leadtam az angolt*

A következő párbeszédben épp az előbbinek a fordítottja figyelhető meg. Az egyik felhasználó magyarul írta, hogy leadta a vizsgáját, mire a másik felhasználó angol nyelven gratulált neki:

A: *HURÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁ leadtuk a vizsgáááát!!!! :))))))))))))))*

B: *congratulations honey, I knew it*

A: *thnx baby :))))* A *thnx* szintén egy rövidítés. Az angol *thanks* (köszönöm) szónak a rövidítése (a hangzás miatt „ks” mássalhangzókat x -ként jelölik).

A párbeszéd szövegei igen sokszínűek, ezekben már keverednek a fent említett sajátosságok:

BF: *ha ha...van valami disszertáció de olyan hosszú h el se olvasom*

KC: wow

az miről szól?

BF: *átküldöm*

KC: *ohhhh thx de rendi vagy*

BF: love van

KC: *ja ezt én már áttanulmányoztam...*

BF: *aha hát mindegy nem lettünk okosabbak az a lényeg*

KC: *hát nem... :S és nem is leszünk szerintem*

BF: *na ez legyen a legkisebb bajunk*

KC: *egyetértek*

BF: wááá még mindig nincs új rész a vámirnaplokból ez szürreális

KC: *elfogadhatatlan. a született feleségek a legjobb :PPPP*

BF: *nem, vampires forever*

KC: NEVER

BF: always

KC: *na jó ezen már ne vitázzunk*

Regi: kikészülök a kémiától.

Emi: in english please

Juhász: Regina doesnt like chemistry and normal thinking.

Regi: pont most akartam írni

Krisz: na elkezdte edzeni te is ?

Lau: Yes, yes! Nagyon imádom

Eni: itt van amit kértetek

Kaci: thanks babe

Vik: Kész vagyok a diplomamunkámmal! Vééééégre valahára :D Hosszú idő után ma nyugodtan tudok majd aludni :)

Eva: Hero vagy!!!

Vik: nem csak az, hanem survivor

Gila: I don't wanna talk,I just wanna dance :) :)

Nikol: Tomorrow, after the exam ...:))

Gila: OOhh,yeah!!

Istu: good luck with your exams!

Viva: Csajok angolul majd jövő héten kell

Nikol: gyakorlat teszi a mestert "-.-

Gila: Thx Istu

Gila: Egyet kell értenem Nikivel

Viva: Szörnyűek vagytok

Nikol: ne is mond...

Gila: Mi már csak ilyenek vagyunk

Nikol: of course

Gábor: ezmiez???

Tom: google is my friend

Gábor: ready vagy??? remélem

Rob: GENTLEMAN !

Norbi: this is a maffia

Vika: Jó nézzel ki!

Richard: Thanks

Éva: szereted a változatosagot mi

Richard: bizony

Rob: Ricsinek minden jól áll

A: I didn't choose the elegance,the elegance choose me!

B: Jól van, lopd el a szövegem

A: hahahaha...no!

B: gengszter

Összefoglalóan elmondható, hogy a kárpátaljai fiatalok internetes kommunikációjának egyik sajátossága az angol szavak illetve kifejezések rendkívül gyakori használata. A legtöbb angol nyelvből vett kifejezés a különféle jókívánságokban figyelhető meg: *Happy birthday; Merry Christmas, Good night...* . Továbbá elterjedté váltak az angol nyelvű szavak és kifejezések magyaros kiejtése: *Heppi börsdél; itsz not dzsászt guud...itsz ekszelent!!; thééénk yúúúú; Ne fészbukozzál...* Ezen kívül pedig gyakori még a rövidítések, szlenges kifejezések: *Jo8; OMG; LOL, thx.* A különböző nyelvek szándékos keverése: *Happy szüliidayt :D:D:D*". A szavak idegenesen törénő írása: *wááá, haraxol, xépeket* indulatszók: *Ohhh, wow.*

Az angolosítás az egyik leggyakoribb jelenség az internetes kommunikációban, amely kifejezi a nyelvben való jártasságukat, a nyelvtanulás iránt való fogékonyságukat, érdeklődésüket.

4.2. Orosz és ukrán kontaktusjelenségek: szókölcsonzés, kódváltás

A továbbiakban a környező szláv nyelvek megjelenését fogom bemutatni a kárpátaljai fiatalok internetes kommunikációjában. Úgy, mint az élőszóbeli beszédben, az írott beszélt nyelvben is rendkívül gyakori a kódváltás, az orosz és ukrán kölcsönszavak használata, ami a kárpátaljai magyarok számára természetes és szinte észrevétlen. Az alábbi hirdetés is ezt bizonyítja:

„BEREGSZASZBAN A KOZPONTON AZ „XY” KAVEZO FELETT ELADO EGY LAKAS. 5 HONAPPAL EZELOTT LETT EVROS REMONT CSINALVA, FURDOSZOBA, KONYHA, FOGADORESZ ES EGY NAGYOBB SZOBA!!! VAN BALKONKIJARAT IS!!! MINDEN MEGVAN AMI A KENYELEMHEZ SZUKSEGES :)”

E rövid hirdetésben három kölcsönszó is megjelenik, először is az *evros* (jevros, eurós: európai norma szerinti), a *remont* az építészetben használt orosz kölcsönszó, ami ’felújítás’-t jelent. Illetve a *balkon* szó, ami szintén egy orosz kölcsönszó, magyar jelentése: ’erkély’ (vö. Krajnik 2010: 45–49).

„Megmondta a tutit a szőke csajsi a balkonon”

„Mondjuk, ha van valakinek mw3-a akkor csapathatnánk brigádostú:”) Brigád= csapat

Ugyanez figyelhető meg a következő rövid párbeszédben is:

A: *szi aranyom,figyu én kedden utazok kb.hazajönni pedig nem fogok szept 1-re.a lecke-könyvem XY-nál lesz meg a paszportom is mert ő hamarabb hazajön.ő oda fogja adni és írasd be lécci az angolt meg a jelentkezési lapot adjátok le.majd meghálálom jo?na puszi*
B:*jó rendben*

B: *jó legyél és vigyázz magadra*

A párbeszédben a „paszport” szintén egy orosz/ukrán kölcsönszó, magyar jelentése: személyigazolvány. Míg egy Magyarországon élő magyar számárra ez a szó ismeretlen, addig egy kárpátaljai magyar számára teljesen természetes, és csak ritkán akadnak olyanok, akik személyi igazolványnak hívják. Az imént említett szavakat Krajnik a szűkebb értelemben vett közvetlen kölcsönszók kategóriájába sorolja. A szűkebb értelemben vett közvetlen kölcsönszó Lanstyák szerint olyan szó, amelyek „morfémahelyettesítés nélkül vagy csupán az átvevő nyelv alaktani rendszerébe való beépüléshez elengedhetetlenül szükséges mértékű morféma-helyettesítéssel, azaz átvétel útján került be az átadó nyelvből az átvevő nyelvbe (Lanstyák 2006: 38). A kölcsönzött szó hangalakja lényegében megegyezik az átadó nyelvi elem hangalakjával, s fontos kitétel, hogy ilyen szó nincs a közmagyarban. Ilyen szavak tartoznak ide, mint *aparát* – készülék (*annapam*); *aptecska* – elsősegélydoboz (*anmeczka*); *bagázsnyik* – gépkocsi csomagtartója (*bagazsnyuk*); *csájnik* – teáskanna (*csajnyuk*); *szvetafor* – közlekedési lámpa (*svemoфор*) stb (Krajnik 2010: 38).

A Facebook közösségi oldalon a felhasználók gyakran kérnek, vagy éppen adnak főzéssel kapcsolatos tippeket és ezek között szintén gyakran találhatunk orosz kölcsönszavakat: „mi módon van készítve a grecska? milyen zoldsegekkel van összekeverve? en csak hushoz valo koretnek ismerem, így zoldsegesen nem... kernek egy bovebb recept leirast!!! :)))

koszonom!!!! ;)))” A grecska magyarországi megnevezése hajdinakása. Továbbá egy másik példa: „egyik kedvenc életem a pelmenyi nyámm”. Pelmanyi = húsos derelye.

A kölcsönszavak használata mellett a kódváltás is gyakori jelenség az írott beszélt nyelvi szövegekben. Találkozhatunk olyan esetekkel, amikor egy ukrán/orosz szó beépül az egyszerű mondatba. Erre a jelenségre a következő példákat találtam az üzenőfali bejegyzések között:

„Sziaztok. A pamos könyvben van 11 pozdi. Mindegyiken belül lealább 3 alpont. Jól emlékszem, h 1 alpontot kellett választani és azt feldolgozni?”

„Zálikok... holnap Logika.....mááááámááááá – ki vagyok már a hülye "экономика niδnpueмcmвa" feladatokkal...

„Minek olyanak teló akit ha hívsz csak azt hallod h nem elérhető abonent:@”

„hát igen, kint most zima van”

„Dobre den és boldog születésnapot! :D”

Jellemző az orosz/ukrán szavak magyar toldalékkal való ellátása:

„Boldog День студента-t nekünk”

„de jo h poveszkam van.....”

A csetes párbeszédre is jellemző az egyszavas kódváltás:

GN: na akkor jössz K2-be végül is???

DV: viszel ?

GN: simán

DV: Na dáváj

István: az ,mar igen..holnap josz..-

Nyitrai: kudá ? kudá ?

István: oda oda...

Klaudia: Nah akk holnap felvonulás!!!

Katica: H szakadna ako az eső

Klaudia: he zaboru pusztaság

A: szia. holnap nem lesz fenn a fősulin kb. 10 körül. mert annyira össze van húzva a tételsor, h szabad szemmel is nehezen látni, szerintem, ha bescannelem, nem lesz jó

B: dobre

Szabina: Szép vagy kincsem

Eni: дякую

Tina: holnap valaki Beregovo?

Sándor: én keresztül megyek beregovon :P

Tina: Kudá idéé szösz? :D

Sándor: határra szösz :P

Panni: ez az este megismételhetnénk

Nikiy: sárkány járgány

Panni: no dáá ..

Niky: na meg az a biciklizés meg ...nincs hangom

Panni: há a bringa a sárkány járgány

Patrik: ez a mese a leg jobb

Kitti: nem, de biztos :d

Viki: dá

Patrik: DÁ VAGY NEM DÁ EZ AZ IGASÁG :d

Detti: „Az őszinteség és a tisztesség drága ajándékok, ne várd olcsó emberektől.”

Viki: rám érted?

Detti: nem csak neked tyipá hogy ezt te ne várd olcsó emberektől

Viki: ja értem

Mondatértékű kódváltás:

A: Mindenhol jó de a legjobb a K2-ben !! :) ;)

B: вот это правда

A: jah..

B: це правда !!

A: Ahogy mondod!!!!:))))))

Csabi: jobb éjt

Bea: Ти ще не спиши? надобраніч

Evi: Kérdezd már meg?! :D Szlés?! :D

Beus: Szlésu NÓBÁDIIIIII!!!!

KL: ... ide jössz kötekedni?

BERG: Nem tudlak biztosítani arról, hogyha én odamegyek, akkor abból kötekedés lesz e...

KL: Do you speak English ?

BERG: Nem!

KL: sprechen zie sehogyse

BERG: Tak

KL: Ja akk lájk

VAMPIRE WOMAN: Hali csajok mizu???

LILLY: jajj neked van már egy dili szobatársad... :S

...az örületbe kerket

*kergetett minket

PRINCESS: aaaz tuti..ma néhányszor megrúgtam volna

VAMPIRE WOMAN: ááá most ráéreztek az ízére kicsit és megértőbbek lesztek

LILLY: tutira megértőek

szörnyű az a csaj :/

PRINCESS: de még szerencse, hogy keveset láttuk és holnap már megy is haza

VAMPIRE WOMAN: hát ez meg nekem NEM jó :@

LILLY: kívánom, hogy kesse le a 6.10 es vonatot :D

VAMPIRE WOMAN: hát vele nem jó deal-t kötni

PRINCESS: jaaj képzeld

láttam Barcás füzetet és meg akartam neked venni :P

VAMPIRE WOMAN: neeeee. NEVERr!!!!!!!! :O

PRINCESS: Znáju...de poénnak jó lett volna :D :P

VAMPIRE WOMAN: hát még annak se :S

LILLY: Vampire Woman iratkozz vissza angolra, és ott alkalmazd a nyelvismereted :P

VAMPIRE WOMAN: jaj persze...milyen a koli?

LILLY: ... :S olyan az egész mint egy régi kórház

és ma egér volt a konyhában

VAMPIRE WOMAN: jajjj

PRINCESS: de már talán nincs...

LILLY: már megfőzték :D

VAMPIRE WOMAN: húúú, hát itt all convenience...

óóó megyek lassan aludni

holnap fárasztó napom lesz

LILLY: nem is fogsz órára menni... :S

VAMPIRE WOMAN: hááát, majd meglátjuk...vampire diaries

LILLY: hát innen fúj a azsél

*szél

LILLY: na jó kettesben hagyunk a filmmel!!!

jó légy és ne lóóóóóógjjjjjj

pápá

PRINCESS: na jó éjt!!!

VAMPIRE WOMAN: csáó

A fent olvasható párbeszédekben a kommunikáció mindannyiszor magyarul zajlott, mégis előfordultak idegen nyelvű szavak és kifejezések (*dáváj, znáju never* stb.), amelyeket a felhasználók észrevehetően csak szórakozásból, játékból illesztettek be az üzeneteikbe.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

Az internetes kommunikáció egy új kutatási területet nyitott a nyelvészetben, amelyet érdemes vizsgálni, hiszen a fiatalok újszerű, kreatív, szerteágazó nyelvhasználatának köszönhetően napról napra folyamatosan bővül és változik. Jelen munka az angol és az ukrán nyelv megjelenését vizsgálta a kárpátaljaiak internetes nyelvhasználatában. Magyarországon és külföldön is számos nyelvész foglalkoztak már az internetes kommunikáció azon sajátosságaival (vö. Bódi 2004, Callahan 2004, Dorleijn–Nortier 2009, Érsok 2007, Veszelszki 2011), mint az angol nyelv hatása, vulgáris szavak megjelenése, rövidítéstípusok, képes beszéd. Dolgozatomban én is foglalkoztam az angol nyelv megjelenésével, továbbá tekintettel arra, hogy Kárpátalja kétnyelvű közösséget alkot, azt is megvizsgáltam, hogy a különböző kontaktusjelenségek (kódváltás, szókölcsonzés) miként jelennek meg a Facebook felületén. Résztvevő megfigyelési módszert alkalmazva gyűjtöttem az internetes párbeszédet, kiírásokat, megjegyzéseket, amelyek elemzésével kerestem választ a munka elején feltett kérdésekre, illetve bizonyítást az általam felállított hipotézisekre. A kutatás tervezésekor megfogalmazott hipotézisek mind beigazolódtak. Először is helyénvaló a feltételezés, mi szerint a közösségi oldalakon zajló kommunikáció legfőbb sajátossága, hogy az írásmód erősen eltér az írásbeliség alapvető szabályaitól (1. hipotézis), ami azzal magyarázható, hogy az írott beszélt szövegek leginkább az élőszóbeli beszéd hatását keltik laza és kötetlen stílussukkal, a leegyszerűsített és fonetikus írásmóddal. A kutatás során arra a következtetésre jutottam, hogy a kárpátaljai magyar fiatalok internetes kommunikációjára az angol nyelv hat a legerőteljesebben. A legtöbb internetes párbeszédben majdnem minden esetben találhatunk egy-két egyszerűbb angol szót vagy kifejezést, rövidítéseket, de rendkívül gyakran előfordul, hogy egy-egy felhasználó angolul fejt ki véleményét, gondolatát. Az orosz/ukrán kontaktusjelenségeknek szintén gyakori az előfordulásuk, bár az angoltól kisebb mértékben, ami kapcsolatba hozható azokkal az eredményekkel, amelyekben a második és az idegen nyelv elsajátításának problematikáját vizsgálták, amelynek legfőbb negatívuma, hogy a kárpátaljai magyarok második nyelve egyben az államnyelv is, ennek megfelelően pedig az oktatást, nem a szókincs gyarapításával kezdik, hanem a nyelvtani rendszer megismertetésével. Ezzel szemben az angol, mint idegen nyelv oktatása már sokkal inkább kommunikáció központú. Észrevehető, hogy míg az angol nyelvi hatást tükröző példák többségénél inkább a hétköznapihoz kapcsolódó szavakat és kifejezéseket használtak, pl: *girls, feeling, go, please...*, addig az ukrán nyelvű példák többsé-

ge esetén az iskolai tanórával kapcsolatos szavak, kifejezések dominanciája figyelhető meg, pl: *zálik, pozdil, Dobre den* stb.

Ebből levonható az a következtetés, miszerint a kárpátaljai magyar fiatalok azért boldogulnak nehezen a közéleti kommunikációt illetően a második nyelvükön, mert az iskolai oktatás grammatika központú, és hiányzik náluk az a fajta lexikális tudás, amely hatékony, sikeres kommunikációt biztosítana, és ez az internetes kommunikációban is feltűnik. Ez persze még több, folyamatosan történő megfigyelést igényel, így a további terveim során a kétnyelvűségi hatásokkal kapcsolatos kutatásom szeretném bővíteni, kiegészítve a területre jellemző nyelvjárási jelenségek vizsgálatával, ami szintén nagyon érdekes módon jelenik meg a kárpátaljai magyarok internetes kommunikációjában.

IRODALOM

- BADÓ ZSOLT 2012. Egy tudományos kutatás ijesztő eredményei. Médiahasználat a határon túli magyarság körében. *Kárpátalja* (online hetilap). 2012. december 28., 624. szám
<http://www.karpataljalap.net/2012/12/28/egy-tudomanyos-kutatas-ijeszto-eredmenyei>
- BALÁZS GÉZA 2005. Az internetkorszak kommunikációja. In: BALÁZS GÉZA–BÓDY ZOLTÁN: *Az internetkorszak kommunikációja. Tanulmányok*. Budapest, Gondolat–INFONIA.
- BARTHA CSILLA 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN szerk. 2004. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola–PoliPrint.
- BÓDY ZOLTÁN 1998. Internetes kommunikáció – beszédkommunikáció. In: Gósy Mária szerk.: *Beszéd kutatás '98. Beszéd, spontán beszéd, beszédkommunikáció*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete.
- BÓDY ZOLTÁN 2004. *A világháló nyelve. Internetezőők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- CALLAHAN, LAURA 2004. Spanish/English Codeswitching in a Written Corpus, functional elements. *Paper presented at the first International Symposium on Bilingualism*, Newcastle upon Tyne, U.K.
- CASTELLS MANUEL 1996. *The information Age: Economy, Society and Culture*. 1–3. Cambridge, Black well Publishers Inc. (Magyarul: CASTELLS MANUEL 2005. *A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora. I.* Budapest, INFONIA Alapítvány–Gondolat.
- COLLOT, MILENA–BELLMORE, NANCY 1996. Electronic Language: A New Variety of English. In: HETRING, SUSAN C. szerk.: *Computer-Mediated Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Pragmatics & Beyond. New Series 39. Amsterdam, John Benjamins. 13–28.
- CRYSTAL DAVID 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Budapest, Osiris.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN szerk. 2010. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Budapest–Beregszász, MTA Magyar Tudományosságért Külföldön Elnöki Bizottsága–Hodinka Antal Intézet.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN–MÁRKU ANITA szerk. 2007. *„Hiába repülsz te akárhová...” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. Ungvár, PoliPrint.

- DORLEIJN, MARGREET–NORTIER, JACOMINE 2009. Code-switching and the internet. In: BULLOCK, BARBARA E.–TORIBIO ALMEIDA J. szerk.: *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching*. Cambridge, Cambridge University Press. 127–141.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2003. Írva csevegés – virtuális írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 127: 99–104.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2006. Szóbeliség és/vagy írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 130: 165–176.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2007. *Az internetes kommunikáció műfajai*. Doktori disszertáció. Budapest. URL: <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/ersoknikoletta/diss.pdf> (Letöltve: 2014. 11. 20.)
- FARKAS FLÓRIÁN 1998. Hogyan magyarítsuk a számítástechnikát? *Édes Anyanyelvünk* 3: 6–7.
- FARKAS LÁSZLÓ 1997. *Az internet és a nyelv*. VII. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Budapest.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/netnyelv.hun> (Letöltve: 2014. 11. 22)
- HAUGEN, EINAR 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26: 210–231.
- HOFFMANN, CHARLOTTE 1991. *An introduction to bilingualism*. London, Longman.
- HORVÁTH KATALIN 1998. Újabb keletű szláv átvételeink. *Kárpáti Igaz Szó*. 1998. február 14., 13.
- GROSJEAN, FRANCOIS 1982. *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Harvard University Press.
- HORÁNYI ÖZSÉB 1997. Az információs társadalom koncepciójától az információ kultúrája felé. *Európai Szemmel* 1: 12–27.
- KESZLER BORBÁLA 1983. Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata: In: RÁCZ ENDRE–SZATHMÁRI ISTVÁN (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- KIS ÁDÁM 1997. *A számítógép metakommunikációja. A beszéd, az írás és a számítógépes kommunikáció*. VII. Országos Alkalmazott nyelvészeti Konferencia (konferencia előadás). Budapest.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/szmtgps.hun> (Letöltve: 2014. 11. 25.)
- KISS JENŐ 1995. *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- KNOBLOCH ERZSÉBET 2012. *Kétnyelvűségi jelenségek „írott beszélt nyelvi” szövegekben, internetes közösségi fórumokon (Facebook, Skype, MSN)*. Szakdolgozat. Beregszász.

- KÓTYUK ISTVÁN 1995. *Anyanyelvünk peremén*. Intermix. Ungvár-Budapest.
- KRAJNIK ILDIKÓ 2010. *Igazolás, szprávká vagy dovidka? (Orosz és ukrán kölcsönszavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján*. Szakdolgozat. Debrecen.
http://mnytud.arts.klte.hu/szakdolgozat/1659/krajnik_i_1659.pdf
- MÁRKU ANITA 2013. „Po zákárpátszki”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. Ungvár, Líra–Poligráfcentrum.
- NÁDASDY ÁDÁM 1997. Rovarirtóval a szavak erdejében (Nyelvi környezetvédelem). *Népszabadság*, 1997. július 21. 17.
http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/rovarirto.html (Letöltés: 2014.12.20)
- NYÍRI KRISTÓF 1996. Bölcsészettudományok az írásbeliség után. *Világosság* 1996/6: 3–16.
- PUSZTAI FERENC 1999. Magyarul és magyarán. In GLATZ FERENC szerk.: *A magyar nyelv az informatika korában*. Budapest, 91-98.
- SZAKADÁT ISTVÁN 2001. A digitális kultúra és a világháló mint alternatív nyilvánosság. In: BUDA BÉLA–SÁRKÖZY ERIKA szerk.: *Közéleti kommunikáció*. Budapest, Akadémia Kiadó.
- SZÉPE GYÖRGY 1997. Az internet-korszak nyelvészete. *Modern Nyelvoktatás* 3/1–2: 76–89.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 1999. *Leíró magyar szövegtan*. Budapest, Osiris.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- VESZELSZKI ÁGNES 2011. *Az infokommunikációs technológia hatása a nyelvre*. Doktori disszertáció. Budapest. URL: <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/veszelszkiagnes/diss.pdf> (Letöltve: 2014. 11. 20.)
- WACHA IMRE 1988. Élő nyelvi (spontán) szövegek megnyilatkozásainak (szintaktikai) vizsgálati szempontjaihoz. In: KONTRA MIKLÓS szerk.: *Beszélt nyelvi tanulmányok*. Budapest, MTA Nyelvtudományi intézete.